

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8385317>

Хомутенко В. П.

к.е.н., професор, судовий експерт
<https://orcid.org/0000-0002-7204-7209>

Хомутенко А. В.

*д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Одеського національного економічного університету*
<https://orcid.org/0000-0002-7176-9613>

Костін О.Ю.

*к.ю.н. директор Одеського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС*

ПРОБЛЕМАТИКА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ В УМОВАХ ЮРИДИЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ОКРЕМИХ НОРМ ЗАКУПІВЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

JEL Classification: K 42
SECTION "LAW": Право.

Анотація. На підставі проведеного аналізу норм Закону України «Про публічні закупівлі» встановлено юридичну невизначеність окремих положень закупівельного законодавства, а саме: невизначеність термінів "очікувана вартість" та "ринкова вартість предмету закупівлі", не встановлена обов'язкова відповідність договірної вартості предмету закупівлі її ринковій вартості. Встановлено відсутність норм в закупівельному законодавстві за перевищення очікуваної та/або договірної вартості предмету закупівель над їх ринковою вартістю. Обґрунтована необхідність внесення змін до закупівельного законодавства, розробки та запровадження методик щодо визначення очікуваної вартості предмету закупівель, економії та максимальної ефективності публічних закупівель. Крім того, доведено необхідність впровадження в закупівельне законодавство бланкетних відсилок на норми Бюджетного кодексу України, оскільки велика частка публічних закупівель здійснюється за бюджетні кошти. Аргументовано необхідність впровадження обмежень щодо організації замовниками процедур закупівель до набрання чинності закону про Державний бюджет України (рішень про місцевий бюджет). Охарактеризовано проблемні питання проведення судово-економічної експертизи в сфері публічних закупівель щодо завдань, які мають правовий характер або передбачають ревізійні дії експерта-економіста. Зазначено, що відсутність методики розрахунку показника економії коштів та ефективності публічних закупівель унеможливають проведення судової економічної експертизи з документального підтвердження розміру збитків внаслідок недодержання суб'єктами державного сектору економіки принципів публічних закупівель.

Annotation. Based on the analysis of the norms of the Ukrainian Law on Public Procurement, it has been determined that there is legal ambiguity in certain provisions of procurement legislation, specifically, the ambiguity of the terms "expected value" and "market value of the procurement item," and the mandatory alignment of the contract value of the procurement item with its market value is not established. The absence of provisions in procurement legislation regarding the excess of the expected and/or contract value of

procurement items over their market value has been identified. The necessity of amending procurement legislation, developing and implementing methods for determining the expected value of procurement items, and achieving maximum efficiency and savings in public procurement has been substantiated. Furthermore, it has been argued that it is necessary to introduce references to the provisions of the Budget Code of Ukraine into procurement legislation, as a significant portion of public procurement is conducted using budget funds. The need for restrictions on the organization of procurement procedures by customers before the Law on the State Budget of Ukraine comes into effect (decisions on local budgets) has been justified. The problematic issues related to conducting judicial-economic expertise in the field of public procurement concerning tasks that have a legal nature or involve audit actions by an economic expert have been characterized. It has been noted that the absence of a methodology for calculating cost savings and the efficiency of public procurement prevents the conduct of judicial-economic expertise to document the extent of losses resulting from the failure of entities in the state sector of the economy to adhere to the principles of public procurement.

Keywords: forensic economic examination, limits of competence of a forensic expert-economist, public procurement, expected value of the subject of procurement, principles of procurement operations, legal uncertainty.

Вступ

У сучасних умовах господарювання, де публічні закупівлі не лише забезпечують потреби держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад, а й стали об'єктом корупційних дій та інших правопорушень, нерідко виникає об'єктивна необхідність проведення судово-економічної експертизи фінансово-господарських операцій у сфері публічних закупівель. У цьому зв'язку потребують дослідження юридичні колізій та невизначеності окремих положень у закупівельному законодавстві, які стають перепорою у виконанні поставлених перед судовим експертом завдання та забезпечення ним законності, незалежності, об'єктивності та повноти дослідження. Разом з тим, лише за результатами контрольних заходів у сфері публічних закупівель (перевірок, інспектування (ревізій) та моніторингу), здійснених Державною аудиторською службою України (далі - ДАСУ) лише за січень-липень 2023 року встановлено правопорушень на суму 55,24 млрд. грн., що складає 45 % від загальних обсягів охоплених контролем державного аудиту публічних закупівель на суму 124,0 млрд.грн.

Встановлені ДАСУ правопорушення в сфері публічних закупівель різноманітні: недотримання порядку визначення предмета закупівлі; придбання товарів, робіт і послуг до/без проведення процедур закупівель/спрощених закупівель відповідно до вимог закону; укладення з учасником, який став переможцем процедури закупівлі, договору про закупівлю, умови якого не відповідають вимогам тендерної документації та/або тендерної пропозиції переможця процедури закупівлі; порушення при складанні тендерної документації; невідхилення замовником тендерної пропозиції учасника, яка не відповідала умовам тендерної документації; проведення переговорної процедури за відсутності визначених підстав; укладення договорів, які передбачають оплату замовником товарів, робіт і послуг до/без проведення процедур закупівель/спрощених закупівель, визначених законом та порушення вимог закону про публічні закупівлі, щодо зміни істотних умови договору про закупівлю, які не можуть змінюватися після його підписання до виконання зобов'язань сторонами. Однак, найбільший суспільний резонанс на сьогодні викликають публічні закупівлі суб'єктів державного сектора економіки за цінами, які суттєво перевищують ринкові ціни на предмети закупівлі. Разом з тим, закупівельне законодавство не містить поняття *«ринкова вартість предмету закупівель»*, *«очікувана вартість предмету закупівель»*, а також не встановлює зобов'язання замовника в забезпеченні ідентичності їх розмірів та не передбачає відповідальності замовників за перевищення договірних цін над ринковими цінами предмету закупівлі [2]. У разі, коли закупівля здійснюється за бюджетні кошти - замовники, які є розпорядниками бюджетних коштів, повинні

дотримуватись не лише вимог закупівельного законодавства, а й норм, встановлених Бюджетним кодексом України. Однак, у Законі України «Про публічні закупівлі» відсутні банкетні відсилки на норми Бюджетного кодексу України.

Слід зазначити, при проведенні судово-економічної експертизи варто враховувати, що пп. 3-7 п.3 розділу X перехідних положень Закону №922 на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування. Ним встановлені особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених цим законом, які визначаються Кабінетом Міністрів України [2]. Зокрема, перелік державних замовників у сфері оборони визначено постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 363 «Питання оборонних закупівель». До них належать: Міністерство внутрішніх справ, Міністерство економіки, Міністерство оборони, Міністерство юстиції, Державна служба з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки, Служба зовнішньої розвідки, Державне космічне агентство, Адміністрація Державної прикордонної служби, Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Головне управління розвідки Міністерства оборони, Управління державної охорони, Національне антикорупційне бюро, Національна гвардія, Національна поліція, Державна спеціальна служба транспорту, Державне бюро розслідувань, Державна судова адміністрація, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості [3]. Для всіх інших закупівель переліки та обсяги закупівель товарів, робіт і послуг визначаються: рішенням органу управління державним майном суб'єкта господарювання державного сектору економіки; рішенням органу управління комунальним майном; рішенням відповідного органу управління суб'єкта господарювання, що провадить діяльність на об'єкті критичної інфраструктури з використанням майна комунального сектору економіки.

Усе вищенаведене й призводить до юридичної невизначеності та юридичних колізій у закупівельному законодавстві, які слід враховувати при проведенні судово-економічних експертиз у сфері публічних закупівель.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковими розробками питань економічних експертних досліджень у сфері публічних закупівель займалися науковці та експерти-практики: І.В. Басанцов, В.І. Василичука, П.І. Зінова, Д. Лазарева, В.В. Коряка, А.М. Меденцева, О.С. Мельникова, Н.І. Панченко та багато ін. Разом з тим, україно мала уваги звертається на проблеми нормативно-правового характеру закупівельного законодавства та їх урахування при вирішенні завдань судово-економічної експертизи.

Метою статті є дослідження проблем нормативно-правового характеру закупівельного законодавства та їх урахування при вирішенні завдань судово-економічної експертизи.

Результати

Господарські операції суб'єктів державного сектору економіки в сфері публічних закупівель завжди викликають суспільний резонанс, оскільки нерідко мова йде про мільйонні контракти [4]. А в разі здійснення правопорушень ці операції можуть стати предметом судового розгляду [5]. Доцільно зазначити, що під час такого судового розгляду необхідні не тільки юридичні знання, а й спеціальні знання з економіки. У зв'язку з цим важливу роль у розслідуванні економічних правопорушень у сфері публічних закупівель відіграє судово-економічна експертиза. Згідно з чинним законодавством України експертиза призначається у випадках, коли для вирішення певних питань у справі потрібні наукові, технічні або інші спеціальні знання.

До спеціальних знань, на думку Е. Б. Сімакова-Єфремян, належать «професійні знання та вміння в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, які необхідні для розв'язання питань, які виникають під час розслідування та розгляду в суді конкретних справ» [6]. І. В. Пиріг у своїй науковій праці уточнює, що це ті знання, які «не є професійними для слідчого, прокурора, слідчого судді, судді тощо», тобто перебувають за межами правових знань [7]. Спеціальні економічні знання, на думку В. В. Федчишиної, є знаннями, вміннями, навичками та практичним досвідом обізнаних у сфері економіки осіб із питань, які відображають сучасний рівень розвитку економічної науки, об'єктів,

явищ і процесів [8]. Поряд з цим, за межі спеціальних знань експерта економіста виходять з'ясування питань правового характеру й надання оцінки законності проведення процедур, регламентованих нормативно-правовими актами [9, ст.242; 10, п.2.3]. У частині другій п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» чітко сформульовано вимогу: «Вказати судам на неприпустимість... а також порушення перед експертом правових питань, вирішення яких віднесено законом до компетенції суду (зокрема щодо вини, неосудності чи недієздатності особи тощо)» [11].

Незважаючи на зазначені норми, ініціатори призначення експертизи у сфері публічних закупівель нерідко ставлять питання, наприклад «*Чи підтверджується документально порушення замовником «...» принципу максимальної економії та ефективності публічної закупівлі, при укладанні ним Договору про закупівлю №__ від _____ з ТОВ «...», що призвело до збитку. Як що так, то який розмір збитку?»*. У цьому контексті варто зазначити, що принцип максимальної економії та ефективності публічної закупівлі є одним із принципів здійснення закупівельних операцій, наведених у ст.3 Закону України «Про публічні закупівлі». Він є імперативним і безумовним та відображає закономірності правових відносин, що виникають у сфері публічних закупівель та втілює в собі результат досягнення стану добросовісної конкуренції, відсутності корупційних складових, неупередженої оцінки тендерних пропозицій. Його дотримання означає спрямованість держави на досягнення дострокового результату у вигляді створення конкурентного середовища, яке призведе до економічної вигоди [12]. Водночас, в закупівельному законодавстві України до сьогодні відсутня дефініція терміну «*максимальна економія та ефективність публічних закупівель*» й не визначено також показники економії та критерії ефективності. Зокрема, згідно з інформацією, наведеною в річному звіті Рахункової палати за 2022 рік «Мінекономіки не розробило та не затвердило методики комплексного економічного аналізу ефективності системи публічних закупівель» [13]. Аналіз, проведений Рахунковою палатою, засвідчив, що Звіти Мінекономіки не містять достатньої інформації про обґрунтованість показника економії, який визначено ним як різницю між очікуваною вартістю закупівлі та найбільш економічно вигідною пропозицією.

Доцільно зазначити, що одним із головних елементів принципу верховенства права, закріпленого в ч.1 ст. 8 Конституції України, є юридична визначеність [14]. Так, у рішенні Конституційного Суду України від 23.01.2020 р. № 1-р/2020 наведено, що «юридичну визначеність слід розуміти через такі її складові елементи: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну та передбачувану стабільність існуючого законодавства та можливість передбачати наслідки застосування норм права (легітимні очікування)» [15].

Отже, юридична невизначеність принципу «*максимальна економія та ефективність публічних закупівель*» та відсутність методики розрахунку показника економії коштів та ефективності публічних закупівель не уможливають проведення судової економічної експертизи з документального підтвердження розміру збитків, в наслідок недодержання суб'єктами державного сектору економіки принципів публічних закупівель.

Крім того, «*проведення ревізійних дій (визначення експертами-економістами будь-яких економічних показників без попереднього проведення документальних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктом контролю) не належить до завдань економічної експертизи*» та це не передбачено вимогами останнього абзацу п. 1.1 розділу III Інструкції № 53/5 [10].

Інколи на вирішення експерта ставлять питання «*Чи документально підтверджується збиток у розмірі _____ грн. згідно акту перевірки №... від..., внаслідок перевищення договірної вартості предмету закупівлі над його ринковою вартістю по Договору закупівлі №__ від _____, між замовником «...» та ТОВ «...», з урахування висновку товарознавчої експертизи №..... від..... ?*» або «*Чи документально підтверджується збиток у розмірі _____ грн. згідно акту перевірки №... від..., внаслідок перевищення договірної вартості предмету закупівлі по Договору закупівлі №__ від _____ між замовником «...» та ТОВ «...», над його очікувану вартістю?»*. Подібні запитання

породжують неоднозначність їх сприйняття судовими експертами економістами при вирішенні цих завдань, що обумовлено:

по – перше, відсутністю в закупівельному законодавстві прямої норми щодо відповідності договірної ціни предмету закупівлі їх ринковій вартості;

по-друге, діючим закупівельним законодавством передбачена лише вимога, відповідно якої «...договірна ціна, не повинна відрізнятися від змісту тендерної пропозиції/пропозиції за результатами електронного аукціону (у тому числі ціни за одиницю товару) переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі або узгодженої ціни пропозиції учасника в разі застосування переговорної процедури, крім випадків визначення грошового еквівалента зобов'язання в іноземній валюті та/або випадків перерахунку ціни за результатами електронного аукціону в бік зменшення ціни тендерної пропозиції/пропозиції учасника без зменшення обсягів закупівлі» [2, ч.4 ст.41]. Ця вимога діє й для замовників, перелік яких наведено в постанові Кабінету Міністрів України [3], відповідно постанов КМУ №169 [16] та №1178 [17, п.18];

по-третє, п. 28 Постанови Кабінету Міністрів України № №1178, передбачено право окремих замовників встановити в тендерній документації можливість для учасника подавати тендерну пропозицію з ціною, що перевищує очікувану вартість предмета закупівлі за умови, що замовник повинен зазначити в тендерній документації прийнятний відсоток перевищення ціни тендерної пропозиції учасника процедури закупівлі над очікуваною вартістю предмета закупівлі, визначеною замовником в оголошенні про проведення відкритих торгів. При цьому прийнятний відсоток перевищення розраховується самостійно замовником (перелік яких наведено), з урахуванням можливостей для здійснення подальшої оплати закупівлі (виділення додаткових коштів або перерозподілу зекономлених коштів тощо) [17];

по-четверте, ч.4 ст.3 Закону України «Про публічні закупівлі» визначено, що «відносини, пов'язані з сферою публічних закупівель, регулюється виключно цим Законом і не можуть регулюватися іншими законами, крім випадків, встановлених цим Законом» у розділі Х. Зокрема, це стосується й особливостей здійснення закупівель, які впроваджуються постановами Кабінету Міністрів України, за виключенням окремих норм закупівельного закону [17];

по-п'яте, ст. 44 розділу IX Закону України «Про публічні закупівлі», не передбачена відповідальність замовників та учасників закупівельного процесу за перевищення договірної ціни предмету закупівлі її очікуваної вартості, наведеній в оголошенні замовника чи перевищення договірної ціни предмету закупівлі її ринкової вартості [2];

в-шосте, ч.2 ст. 224 Господарського кодексу України визначено, що «під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною». «До складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включаються: вартість втраченого, пошкодженого або знищеного майна, визначена відповідно до вимог законодавства; додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктам, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною; неодержаний прибуток (втрачена вигода), на який сторона, яка зазнала збитків, мала право розраховувати у разі належного виконання зобов'язання другою стороною; матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом [18, ч.1 ст.225].

Враховуючи норми Господарського кодексу України збиток за закупівельними операціями виникає в разі порушення учасником господарських відносин своїх зобов'язань за договором закупівлі з урахуванням вимог ч.5 ст.41 Закону «Про публічні закупівлі» [2] та для окремих замовників п.19 Постанови КМУ №1178 [17].

Отже, вищенаведене свідчить про юридичну невизначеність поняття збитку від закупівельної операції у разі перевищення договірної ціни предмету закупівлі над очікуваною вартістю або внаслідок перевищення договірної ціни ринкової вартості предмету закупівлі.

Відмітимо, що порядок визначення замовником розмірів очікуваної вартості предмету закупівлі передбачено Примірною методикою визначення очікуваної вартості предмета закупівлі. Зокрема нею визначено методи розрахунку очікуваної вартості предмету закупівель, а саме метод порівняння ринкових цін та/або розрахунок очікуваної вартості на підставі закупівельних цін попередніх закупівель та розрахунку очікуваної вартості товарів/послуг щодо яких діє державне регулювання цін і тарифів, розрахунок очікуваної вартості робіт [19]. Однак, ця методика має рекомендаційний характер та є примірною [19, п.1] тобто її застосування є правом замовника, але не обов'язком. Тому визначення її розміру залежить від добросовісності та компетентності особи, що здійснює її розрахунок.

Доцільно зазначити, що закупівельним законодавством не передбачено перевірка обґрунтованості розміру очікуваної вартості предмету закупівель уповноваженими органами контролю, які відповідають за державний фінансовий контроль та забезпечують контроль у сфері публічних закупівель згідно зі своїми повноваженнями, визначеними Конституцією та законами України (Державна казначейська служба України, Державна аудиторська служба України, Рахункова палата) [2, ст.7- 8; 20; 21]. Разом з тим, очікувана вартість предмету закупівель є: по-перше, показником оцінки якості планування замовником (завищення розміру призводить до необґрунтованих витрат бюджетних коштів, а заниження - унеможлиблює здійснення закупівлі через незацікавленість учасників, які в своїй більшості є підприємницькими структурами, що зацікавлені в отриманні прибутку від здійснення поставки товарів, робіт та послуг); по-друге, одним із критеріїв об'єктивного та неупереджене визначення переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі; по-третє, вона є інструментом запобігання корупційним діям і зловживанням.

На сьогодні випадків застосування в державних закупівельних операціях необґрунтовано високих договірних цін предметів закупівель стає усе більше [4; 22], що призводить до невинуватених витрат бюджетних коштів. Однак, у закупівельному законодавстві відсутня відповідальність за необґрунтовані витрати бюджетних коштів на закупівлі. Водночас, оскільки замовники для здійснення закупівель використовують бюджетні кошти, то, окрім приписів закупівельного законодавства, вони мають керуватися й нормами, встановленими Бюджетним кодексом України. Зокрема п.1, п.20, п.24, п.31 ч.1 ст.166 Бюджетного кодексу України «взяття зобов'язань без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень; затвердження в кошторисах показників, не підтверджених розрахунками та економічними обґрунтуваннями; нецільове використання бюджетних коштів; порушення встановлених вимог щодо застосування бюджетної класифікації та ін.» визнається як порушення бюджетного законодавства [23]. Наприклад, взяття бюджетних зобов'язань за укладеними договорами про закупівлю та платежі по ним, при відсутності бюджетного призначення чи невідповідності їх бюджетним асигнуванням (розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів) є нецільовим використанням бюджетних коштів, відповідно до ч.1 ст.119 Бюджетного кодексу України. Крім того, згідно з ч. 3 та ч. 4 ст. 48 Бюджетного кодексу України, укладений протягом бюджетного періоду договір про закупівлю, за яким розпорядником бюджетних коштів взято зобов'язання без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень, є недійсним [23].

Одночасно, можливості укладання договору про закупівлю, при відсутності затвердженого кошторису, надає Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228, згідно з якою «у разі коли бюджетний розпис на наступний рік не затверджено в установлений законодавством термін, в обов'язковому порядку складається тимчасовий розпис бюджету на відповідний період. Бюджетні установи складають на цей період тимчасові індивідуальні кошториси (з довідками про зміни до них у разі їх внесення), а вищі навчальні заклади та наукові установи, заклади охорони здоров'я – також

тимчасові індивідуальні плани використання бюджетних коштів і тимчасові індивідуальні помісячні плани використання бюджетних коштів, які затверджуються їх керівниками» [24, п. 45].

Наведена юридична невизначеність та наявність юридичних колізій в закупівельному законодавстві впливає на забезпечення дотримання експертом принципів експертної діяльності при проведенні судово-економічних експертиз у сфері публічних закупівель та унеможливають надання експертного висновку щодо документального підтвердження розміру матеріальних збитків від закупівельної операції внаслідок перевищення очікуваної вартості предмету закупівлі над їх ринковою вартістю.

Висновки

Як свідчить практика, неефективне використання бюджетних коштів у сфері публічних закупівель призводить до значних збитків держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад. Тому, на нашу думку, потрібно передбачити відповідальність розпорядників та отримувачів бюджетних коштів за недодержання принципу максимальної економії бюджетних коштів та ефективності публічних закупівель, шляхом внесення відповідних змін до закупівельного законодавства, а також розробити механізм оцінки ефективності публічних закупівель та неефективного використання бюджетних коштів у сфері публічних закупівель. Адже відсутність відповідних норм у закупівельному законодавстві та методики оцінки ефективності публічних закупівель і неефективного використання бюджетних коштів у сфері публічних закупівель унеможливує проведення судово-економічних експертиз з цих питань.

Список використаних джерел

1. Результати діяльності Держаудитслужби, її міжрегіональних територіальних органів за січень-липень 2023 року. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/3517>
2. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#n943>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 363 «Питання оборонних закупівель». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2021-%D0%BF#Text>
4. Скандальні барабани для укриттів і сковорідка. URL: <https://cheline.com.ua/news/society/skandalni-barabani-dlya-ukrittiv-i-skovoridka-za-720-tisyach-griven-chi-planuyut-dorogi-zakupivli-v-koryukivskij-gromadi-366804>
5. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку адміністративного судочинства. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022
6. Сімакова-Єфремян Е. Проблеми судово-експертної діяльності в нормах чинного законодавства Україн. Право України. 2004. № 6. С. 99-102.
7. Пиріг І. В. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.09. Київ, 2006. С. 21
8. Федчишина В. В. Спеціальні економічні знання та їх використання в ході оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування і судового розгляду: теоретико-правові основи. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2018. № 3. С. 215-218.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
10. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0705-98>

11. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.97 № 8 (із змінами та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0008700-97>
12. Здирко Н. Г. Принципи здійснення публічних закупівель в Україні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. Том 31 (70). № 1, 2020. С. 231-237. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_1/41.pdf
13. Звіт Рахункової палати за 2022 рік. URL: http://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Reports/2022/ZVIT_RP_2022.pdf
14. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
15. Рішення Конституційного Суду України від 23.01.2020 р. № 1-п/2020 по справі №1-5/2018(746/15). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-20#Text>
16. Деякі питання здійснення оборонних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України №169 від 28.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-2022-%D0%BF#Text>
17. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України “Про публічні закупівлі”: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 р. № 1178. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF/ed20230907#Text>
18. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
19. Про затвердження примірної методики визначення очікуваної вартості предмета закупівлі: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 18.02.2020 р. № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0275915-20#Text>
20. Щодо контролю за дотриманням бюджетного законодавства у сфері закупівель: Лист ДКСУ від 11.12.2019 р. № 24-10-08/2194. URL: <https://infobox.prozorro.org/news-mert/list-dksu-shchodo-kontrolyu-za-dotrimannyam-byudzhethnogo-zakonodavstva-u-sferi-zakupivel>
21. Порядок проведення перевірок закупівель Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами: Постанова Кабінету Міністрів України від 1.08.2013 р. № 631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631-2013-%D0%BF#Text>
22. Скандал з куртками Резнікова. Форма була зимова, дешевше не знайшли. URL: <https://ukranews.com/ua/news/952556-skandal-z-kurtkamy-reznikova-forma-bula-zymova-deshevshe-ne-znajshly>
23. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
24. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF>